

Przystanek historia

<https://przystanekhistoria.pl/pa2/tematy/solidarnosc/80117,Karnawal-Solidarnosci-w-Elblagu.html>

Autokar delegacji NSZZ 'Solidarność' Regionu Elbląskiego na parkingu przed halą Olivia w Gdańsku, 9 września 1981 r., ze zbiorów AIPN

ARTYKUŁ

Karnawał Solidarności w Elblągu

OKRES HISTORYCZNY

(1980-1990) Epoka Solidarności

Autor: KRZYSZTOF FILIP 26.03.2021

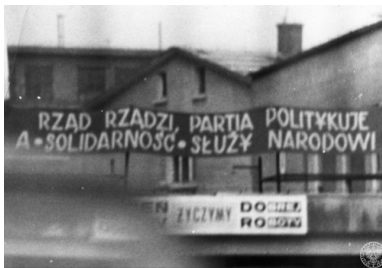
Lato 1980 roku stanowiło punkt zwrotny w historii PRL. Preludium do największego kryzysu tzw. władzy ludowej w Polsce stanowiła wprowadzona 1 lipca przez rząd Edwarda Babiucha podwyżka cen na mięso.

W kolejnych zakładach pracy w kraju zaczęły mnożyć się strajki, które z upływem czasu stawały się coraz bardziej skoordynowane.

Cisza przed burzą

Tendencje strajkowe w województwie elbląskim pojawiły się jedynie u kolejarzy w Elblągu i w Malborku, ale szybko zanikły po otrzymaniu od władz dodatków finansowych. Była to jednak przysłowiowa cisza przed burzą, bowiem trudna sytuacja ekonomiczna w terenie w połączeniu z podwyżkami cen i brakami na rynku powodowały niezadowolenie społeczne. Za początek buntu robotniczego w Elblągu uznaje się datę 29 lipca 1980 r., kiedy to w Przedsiębiorstwie Gospodarki Mieszkaniowej doszło do dwugodzinnego strajku na tle ekonomicznym. Podobna akcja protestacyjna nastąpiła w dniach 4-7 sierpnia w Miejskim Przedsiębiorstwie Oczyszczania (MPO). Oba strajki zakończyło spełnienie postulatów.

15 sierpnia - wzorem strajku w Stoczni Gdańskiej - akcję protestacyjną w województwie gdańskim podjęły: Lokomotywnia PKP Malbork, Wojewódzkie Przedsiębiorstwo Wodno-Kanalizacyjne w Elblągu i masarnia w Sztumie. Natomiast systematyczna akcja strajkowa objęła Elbląg dopiero 18 sierpnia.

**Hasło antykomunistyczne
prezentowane w przestrzeni
publicznej, ze zbiorów AIPN**

Unieruchomione miasto

Jej inicjatorem było MPO. Nad ranem miasto zostało unieruchomione przez pracowników Wojewódzkiego

Przedsiębiorstwa Komunikacyjnego (WPK). Obok wymienionych zakładów strajk okupacyjny zastosowały: Elbląska Fabryka Urządzeń Okrętowych, PKS, ZPO „Truso”, Elbląskie Przedsiębiorstwo Budownictwa Przemysłowego (EPBP), Przedsiębiorstwo Transportowo-Sprzętowe Budownictwa „Transbud”, tartak, ZNMR, Fabryka Domów Elbląskiego Kombinatoru Budowlanego (EKB) i drukarnia. Zakłady te utworzyły tzw. dziewiątkę mającą koordynować akcję protestacyjną w mieście. Nieco inna sytuacja panowała w Zakładach Mechanicznych „Zamech” im. Gen. K. Świerczewskiego, czyli w największym elbląskim przedsiębiorstwie. 19 sierpnia strajk w zakładzie podjęła część załogi, ok. 1,2 tys. pracowników. Jego przywódcą był Józef Gburzyński. 22 sierpnia, podobnie jak w wielu innych elbląskich zakładach, również i tu powołano do życia komitet strajkowy. W jego skład weszły 82 osoby. Z członkami KS prowadziła rozmowy Komisja Rządowa pod przewodnictwem ministra energetyki i energii atomowej Zbigniewa Bartosiewicza. Strajkującym obiecano spore podwyżki (nawet o 1,5 tys. zł) w przypadku zakończenia protestu. W zakładzie panował strajk włoski (rotacyjny). 25 sierpnia na czele prezydium KS „Zamechu” stanął J. Gburzyński. Ogółem do końca miesiąca powołano komitety strajkowe w 41 zakładach pracy.

Strajkujących wspierał elbląski Kościół katolicki. 14 i 31 sierpnia księża Romuald Zapadka, Janusz Koniec i o. Ignacy Proszek CSsR odprawili Msze św. na terenie Fabryki Domów, EPBP i WPK. Do tej posługi byli delegowani przez proboszcza parafii p.w. św. Mikołaja w Elblągu i dziekana dekanatu elbląskiego ks. Mieczysława Józefczyka. 24 sierpnia ten ostatni wygłosił komunikat duszpasterzy Elbląga zawierający apel o poszanowanie przez władze pracowniczej akcji protestacyjnej.

Międzyzakładowy Komitet Założycielski NSZZ „Solidarność”

W powstałym 18 sierpnia Międzyzakładowym Komitecie Strajkowym (MKS) w Elblągu zabrakło niestety „Zamechu”, który wtedy jeszcze nie strajkował. Najpierw komitetem kierował Jan Wyrzykowski (WPK), a od 21 sierpnia Ryszard Kalinowski (współorganizator strajku okupacyjnego w EPBP). Doradcą MKS został inż. Kazimierz Szeszel (EPBP). Do Stoczni Gdańskiej delegowano Mieczysława Wolskiego, Andrzeja Polaka i Waldemara Szadkowskiego. 19 sierpnia MKS Elbląg został zarejestrowany w MKS Gdańsk. Delegat elbląski Ryszard Kalinowski mógł przebywać w Małej Sali BHP w roli obserwatora podczas rozmów z delegacją rządową pod przewodnictwem Mieczysława Jagielskiego. 20 sierpnia załoga EPBP odmówiła rozmów z komisją Bartosiewicza argumentując, że jej interesy reprezentuje MKS Gdańsk. 1 września, a więc dzień po Porozumieniu Gdańskim MKS Elbląg przekształcił się w Międzyzakładowy Komitet Założycielski NSZZ „Solidarność” w Elblągu. Ośmioosobowemu Prezydium MKZ przewodniczył R. Kalinowski. 17 września podczas ogólnopolskiego zebrania przedstawicieli niezależnych samorządnych związków zawodowych w klubie Stoczni Gdańskiej Ster w Gdańsku-Wrzeszczu doszło do powołania NSZZ „S” z Krajową Komisją Porozumiewawczą na czele, której przewodniczącym został Lech Wałęsa. Natomiast R. Kalinowski został wiceprzewodniczącym KKP odpowiedzialnym za kontakty zagraniczne. Nadal kierował też MKZ NSZZ „S” w Elblągu. Jeszcze we wrześniu do prezydium MKZ weszli reprezentujący „Zamech” Andrzej Krupa i Waldemar Szadkowski. Pierwszą siedzibą MKZ była świetlica EPBP, a od połowy września 1980 r. lokal przy ul. 1 Maja. W październiku MKZ skupiał już 135 zakładów z terenu Elbląga i całego województwa.

**Brama Elbląskiego
Przedsiębiorstwa Budownictwa
Przemysłowego, 28 sierpnia 1980
r., ze zbiorów AIPN**

3 października MKZ „S” powołał Społeczny Komitet Budowy Pomnika Ofiar Grudnia 1970 Ziemi Elbląskiej. Jego honorowym przewodniczącym został R. Kalinowski, a członkami – W. Szadkowski i Wanda Malesa.

Pomysłodawcą koncepcji wyglądu pomnika był ks. M. Józefczyk. Wykonawcą projektu był elbląski rzeźbiarz Henryk Bukowski, zaś autorem tekstu umieszczonego na płycie Ryszard Tomczyk. Pracami kierował Tadeusz Chmielewski. Pomnik budowano przy wydatnym zaangażowaniu „Zamechu”, EKB i EPBP, zarówno sprzętowo-materiałowym, jak i w robociznie. 20 grudnia pomnik został oficjalnie odsłonięty i poświęcony przez biskupa warmińskiego Józefa Glempa w obecności Lecha Wałęsy, władz i mieszkańców Elbląga.

Aktywność Regionu

Działacze Regionu Elbląskiego „Solidarności” byli bardzo aktywni. Brali udział w wielu ważnych ogólnopolskich przedsięwzięciach, m.in. w jednogodzinnym strajku ostrzegawczym spowodowanym łamaniem przez władze porozumień gdańskich (3 października), protestach przeciwko zmianom w statucie „Solidarności” dokonanym przez Sąd Wojewódzki w Warszawie 24 października i w konflikcie o wolne soboty (styczeń 1981 r.). Na poziomie regionalnym starano się odebrać KW PZPR ośrodek wczasowy tzw. Panderozę. Sprawa zakończyła się w sądzie. Już od samego początku działalności elbląskiej „Solidarności” jej wybitni działacze byli rozpracowywani grupowo i pojedynczo przez KW MO/WUSW w Elblągu i Gdańsku.

Za początek buntu robotniczego w Elblągu uznaje się datę 29 lipca 1980 r., kiedy to w Przedsiębiorstwie Gospodarki Mieszkaniowej

doszło do dwugodzinnego strajku na tle ekonomicznym.

Dzień po tzw. sprawie bydgoskiej (19 marca 1981 r.) MKZ przekształcił się w komitet strajkowy, którego przewodniczącym został Hieronim Guzowski. 27 marca prawie wszystkie elbląskie zakłady podjęły czterogodzinny strajk ostrzegawczy. Nie uczestniczyły w nim tylko te, które jako niezbędne dla prawidłowego funkcjonowania miasta zostały z tego obowiązku zwolnione przez MKZ.

W maju 1981 r. elbląskiemu MKZ-owi podlegało 134 tys. członków z 530 zakładów w całym województwie. Elbląska „Solidarność” drukowała własną, pozacenzuralną prasę. Wzorem innych struktur „S” produkowano bezdebitowe biuletyny „Solidarności”. Tak np. w październiku 1980 r. zdecydowano o cyklicznym wydawaniu Biuletynu Informacyjnego MKZ. Istotnym wydarzeniem w dziejach elbląskiej „Solidarności” było poświęcenie sztandaru NSZZ „S” Regionu Elbląskiego. Po odbytej 15 sierpnia 1981 r. w kościele św. Mikołaja uroczystości biskup warmiński Jan Obłąk odprawił połowę Mszę św. już pod świątynią.

Rychło też rozpoczął ożywioną działalność powołany do życia w Elblągu 7 października Komitet Obrony Więzionych za Przekonania. Zrazu przewodniczył mu Zdzisław Zając, jednak już po miesiącu (4 listopada) zastąpił go Andrzej Czajkowski. Członkiem krajowej Rady Koordynacyjnej został Michał Lubomirski. Skromny liczebnie elbląski KOWzP zainicjował wiele wydarzeń mających na celu upamiętnienie m.in. zbrodni w Katyniu, tragedii Grudnia '70 czy też odzyskania przez Polskę niepodległości. Do jednej z głośniejszych akcji doszło 1 listopada 1981 r. kiedy to na dwóch elbląskich cmentarzach: Agrykoli i Dębicy zorganizowano uroczystość ustawienia i poświęcenia brzoźowych Krzyży Katyńskich wykonanych przez Mirosława Duszaka, M. Lubomirskiego i Kazimierza Lachowskiego.

Autokar delegacji NSZZ 'Solidarność' Regionu Elbląskiego na parkingu przed halą Olivia w Gdańsku, 9 września 1981 r., ze

W okresie 1980-1981 przy MKZ Elbląg powstały tzw. sekcje branżowe. Na przykład Tadeusz Chmielewski przewodniczył Regionalnej Komisji Koordynacyjnej Budownictwa, zaś Leonard Krasulski – Krajowej Sekcji Przemysłu Piwowarskiego. 1 marca 1981 r. w kinie „Zamech” 250 uczestników I Zjazdu Rolników Indywidualnych województwa elbląskiego dokonało wyboru 10-osobowego prezydium Wojewódzkiego Komitetu Założycielskiego NSZZ „Solidarność” Rolników Indywidualnych. Przewodniczącym WKZ i członkiem Ogólnopolskiego Komitetu Założycielskiego NSZZ „S” RI został Marek Milejski. Do obu tych gremiów należał również Leszek Kamola, przewodniczący KG NSZZ RI w Elblągu. Natomiast w grudniu 1981 r. na czele WKZ stał Andrzej Lesiak, a L. Kamola był jego zastępcą. W tym czasie KZ „S” RI działały w 33 gminach i liczyły prawie 3 tys. członków.

I Walne Zebranie Delegatów Regionu

W okresie od czerwca do sierpnia 1981 r. odbyło się I Walne Zebranie Delegatów Regionu Elbląskiego „Solidarność”. Obrady były podzielone na pięć tur i miały dość burzliwy przebieg. Kiedy 6 czerwca podczas pierwszej tury w sali widowiskowej „Zamechu” dyskutowano nad propozycją utworzenia regionu elbląskiego, zaprotestowali opuszczając obrady delegaci z Kwidzyna, Sztumu, Malborka i Nowego Dworu Gdańskiego. Mimo to w wyniku głosowania zdecydowano o utworzeniu Regionu Elbląskiego „Solidarność”. Dramatyzm obrad ujawnił się również podczas czwartej tury (31 lipca-1 sierpnia) w hali KS „Olimpia”, kiedy to dokonywano wyboru władz Regionu. Iskrzyło na linii „Zamech”-EKB i mniejsze zakłady. W pewnym momencie KZ „Zamechu” odebrała swojemu delegatowi W. Szadkowskiemu mandat. W atmosferze sporów przeprowadzono wybory do władz. Wygrał je Tadeusz Chmielewski, który został przewodniczącym Prezydium ZR. Nie był on kandydatem „Zamechu”, a w dodatku po swoim wyborze pozwolił sobie na konfrontacyjną wypowiedź względem niedawnego zachowania delegacji tego zakładu. Słowa te bardzo ją dotknęły, lecz mediacja elbląskiego duchowieństwa zaowocowała zażegnaniem sporu. Sytuację oczyściła również rezygnacja Szadkowskiego z mandatu delegata. Owocem tej tury był wybór 33 członków Zarządu Regionu. W składzie Prezydium ZR znaleźli się: skarbnik Czesław Bizewski, sekretarz Ryszard Lange, oraz członkowie: Hieronim Guzowski, Stanisław Kalinowski, Jerzy Kowalczyk, Benedykt Nowak, Zenon Perwenis, Waław Pietuszyński i Bogusław Szybalski. Największy zakład w mieście, czyli „Zamech” reprezentowali w Zarządzie Regionu A. Borowski i Z. Perwenis. Zdecydowano też o wyborze delegatów na I Krajowy Zjazd Delegatów NSZZ „Solidarność” oraz ustalono skład Komisji Rewizyjnej, której przewodniczącym został Tadeusz Szymański. Wkrótce przy Zarządzie Regionu powołano 9 komisji problemowych. Natomiast w trakcie piątej tury (27 sierpnia) zebrani zatwierdzili uchwały: o zasiłkach statutowych i programową.

Elblężanie na I Krajowym Zjeździe „Solidarności”

I Krajowy Zjazd Delegatów NSZZ „Solidarność” Gdańsku odbył się w dwóch turach (5-10 września oraz 26 września-7 października 1981). Region elbląski liczył wówczas ok. 100 tys. członków i pod względem wielkości najbardziej przypominał jego płocki odpowiednik. Elbląskie struktury reprezentowało 10 delegatów: Czesław Bizewski, Antoni Borowski, Hieronim Guzowski, Tadeusz Kaczor, Ryszard Kalinowski, Ryszard Lange, Benedykt Nowak, Zenon Perwenis, Bogusław Szybalski i Ludwik Wojciechowski. Tadeusz Chmielewski – przewodniczący regionu był jedenastym uczestnikiem zjazdu. Dwóch z wymienionych zostało członkami Komisji Krajowej „Solidarności”: Chmielewski automatycznie, w związku ze swoją funkcją, a Szybalski w efekcie wyboru dokonanego przez delegatów. Zwieńczeniem udziału elblężan w I KZD było nawiązanie kontaktu z zamożnym norweskim miastem Stavanger. Doświadczony norweski dziennikarz Stein Viksveen, delegowany przez gazetę „Aftenbladet” do obsługi Zjazdu, przekonał redakcję do inicjatywy przekazywania pomocy jednemu z miast polskich, ale takiemu, które jakimiś cechami przypominałoby Stavanger. W ten sposób wybrano Elbląg, co – jak się później okazało – było dla niego bardzo korzystne. Do miasta trafiały medykamenty, kosmetyki, witaminy i inne dary. Do Elbląga płynęła również pomoc z miejscowości Hertogenbosch z Holandii.

**Delegaci na I Walne Zebranie
Delegatów NSZZ 'Solidarność'
Regionu Elbląskiego, 1981 r., ze
zbiorów AIPN**

W przededniu stanu wojennego

Późna jesień 1981 r. upłynęła pod znakiem zaostrzenia się sytuacji w kraju wskutek coraz bardziej radykalnych działań PZPR. W powszechnym jednogodzinnym strajku ostrzegawczym z 28 października uczestniczyły wszystkie zakłady w mieście poza Elbląskim Przedsiębiorstwem Ciepłowniczym. Wkrótce rozpoczęły się obrady II Walnego Zebrania Delegatów Regionu Elbląskiego. Jego pierwsza tura odbyła się 14 listopada w sali kina „Zamech”. Atmosfera w kraju gęstniała. Na plenum KC PZPR w dniach 27-28 listopada

gen. W. Jaruzelski skrytykował „Solidarność” i zapowiedział uchwalenie rządowej ustawy, w której miał się znaleźć m.in. zapis o zakazie strajków. Spotkało się to z odpowiednią reakcją przewodniczącego KK NSZZ „S” L. Wałęsy, który zarządził w całym kraju gotowość strajkową. 2 grudnia w Zarządzie Regionu Elbląskiego utworzono Regionalny Komitet Strajkowy, a Prezydium dyskutowało kwestię przygotowań do strajku powszechnego. 7 grudnia rozpoczęto odpowiednie przygotowania. Skarbnik Czesław Bizewski otrzymał polecenie zabezpieczenia środków pieniężnych na działalność związkową. Obawiano się zablokowania przez władze konta bankowego. Akcja działaczy powiodła się. W dniach 11 i 12 grudnia w sali konferencyjnej EKB odbyła się druga tura II WZD RE. Było to ostatnie zebranie delegatów NSZZ „S”.

Karnawał Solidarności w Regionie Elbląskim, podobnie jak w całym kraju, przerwało wprowadzenie 13 grudnia stanu wojennego. Niemniej jednak okres ten unaoczniał mieszkańcom miasta, jak i województwa, jak wielki był kryzys, który trawił komunistyczne władze kraju. Na fali „solidarnościowego” entuzjazmu zdołano wprowadzić w życie wiele cennych inicjatyw. Po wielu latach milczenia w przestrzeni publicznej pojawiły się informacje na temat Zbrodni Katyńskiej. Podejmowano niewygodne dla władz tematy, m.in. tragedii Grudnia 1970. Powstanie „Solidarności” w definitywny sposób zdemaskowało politykę władz komunistycznych skutecznie ukazując rozbrat pomiędzy oficjalną propagandą a działaniami partii. Działacze opozycyjni wskazali, jak palącą była potrzeba zreformowania państwa, nie tylko w sferze ekonomicznej, ale i ustrojowej. Z tej drogi odwrotu już nie było.

Wystawa IPN „TU rodziła się Solidarność” prezentowana jest od lipca 2020 r. w większych i mniejszych miejscowościach Polski, związanych z powstaniem w 1980 r. Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego.

COFNIJ SIĘ